

Tổng quan nghiên cứu về quản lý giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ ở trường mầm non

Nguyễn Thị Anh Đào*

*Trường Đại học Sài Gòn

Received: 20/10/2024; Accepted: 26/10/24; Published: 5/11/2024

Abstract: The environment has a significant impact on human survival and well-being. Specifically, children's growth is greatly influenced by their surroundings. Children who get quality environmental education will develop their first reactions and habits while also protecting their living environment, which will help them develop the concepts, awareness, knowledge, and abilities they need for their future education. Children's environmental education seeks to maintain health and promote normal physical growth. It encourages students to become mindful of and live harmoniously with the environment. The article focuses on research on positive and friendly education for children in preschools.

Keywords: Education, environmental protection, children, preschool.

1. Đặt vấn đề

Môi trường là một trong những vấn đề cấp thiết mang tính toàn cầu vì sự biến đổi mạnh mẽ của môi trường đã và đang gây ra nhiều hệ lụy nghiêm trọng đến đời sống, tinh thần, kinh tế và văn hóa của mỗi quốc gia. Vì thế, muốn được sống trong môi trường lành mạnh thì việc giáo dục ý thức bảo vệ môi trường (BVMT) cần hình thành từ sớm cho mỗi công dân, đặc biệt là những công dân nhỏ, ngay từ lứa tuổi mầm non. Tất cả những thay đổi vấn đề môi trường đang ảnh hưởng rộng đến công cuộc phát triển của tất cả các nước trên thế giới và cả nước ta.

Giáo dục trẻ em BVMT không chỉ làm cho các em hiểu rõ việc BVMT mà quan trọng hình thành thói quen, hành vi ứng xử văn minh, thân thiện với môi trường. Giáo dục trẻ BVMT cần được tiến hành ngay từ khi học ở bậc MNonhằm hình thành ý thức BVMT ở trẻ em. Ý thức hình thành từ nhỏ sẽ theo các em suốt cuộc đời, lâu dài hơn so với ý thức được hình thành khi đã trưởng thành. Các nghiên cứu được thực hiện trên toàn thế giới cho thấy sinh viên, học sinh và trẻ em có thái độ tích cực đối với việc bảo vệ môi trường, việc giáo dục trẻ BVMT được nhiều tác giả trên thế giới và trong nước quan tâm. Bài viết trình bày về tổng quan các nghiên cứu liên quan đến quản lý GDBVMT cho trẻ ở trường mầm non (MN).

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Nghiên cứu GDBVMT cho trẻ ở trường MN ở một số quốc gia

Sự cần thiết của việc GDBVMT cho trẻ ở trường MN được thể hiện trong các Nghị định thư, chương trình nghị sự toàn cầu, các chỉ thị, quyết sách về

GDBVMT của các Hội nghị quốc tế về Con người và môi trường, Hội nghị Liên chính phủ, Hội nghị thượng đỉnh khí hậu,.. Đặc biệt, tính cấp thiết, tầm quan trọng của cũng được đề cập rất rõ nét trong chương trình GDBVMT cho trẻ ở trường MN của các quốc gia như Nhật Bản, Nga, Anh, Hàn Quốc và các nước phát triển: nội dung các chương trình giáo dục đã chỉ ra rằng thế giới đã và đang rất quan tâm đến công tác GDBVMT cho trẻ ở trường mầm non. Khẳng định GDBVMT cho trẻ trong thời thơ ấu là cực kỳ quan trọng trong việc trau dồi nền tảng xây dựng tính cách suốt đời, chương trình GDMN của các nước đề cập nhiều đến tầm quan trọng của sự hình thành văn hóa sinh thái cho trẻ ở độ tuổi MN, nhấn mạnh GDBVMT cho trẻ là vấn đề vô cùng quan trọng.

2.1.1. Ở Hàn Quốc

Nội dung GDBVMT cho trẻ được trải đều trong các lĩnh vực khác nhau của chương trình cụ thể như: Nhận thức được giá trị của môi trường trong lành. Quan tâm đến môi trường, BVMT và vệ sinh môi trường. Sống tiết kiệm: bảo vệ các thiết bị, dùng tiết kiệm điện nước, chi tiêu hợp lý. Phân loại rác, hạn chế rác thải. Chuẩn bị đối phó với sự ô nhiễm của môi trường và thảm họa thiên nhiên. Giáo viên chú trọng tổ chức GDBVMT cho trẻ thông qua các hoạt động thử nghiệm và quan sát, quan tâm nhiều đến việc tổ chức môi trường góc cho việc thể hiện tình yêu của trẻ đối với thiên nhiên; hình thành và phát triển ở trẻ tình yêu đối với môi trường thông qua các hoạt động khác nhau, tạo ra một môi trường tự nhiên thân thiện để nuôi dưỡng những xúc cảm tích cực của

trẻ đối với môi trường và giúp trẻ có một cơ thể khỏe mạnh, hạnh phúc bằng một loạt các hoạt động trải nghiệm thiên nhiên.

2.1.2. Ở Úc

Chương trình giáo dục môi trường cho trẻ MN quan tâm đến việc xây dựng môi trường cho trẻ hoạt động, đó là môi trường sinh thái và môi trường nguyên vật liệu để trẻ sáng tạo. Theo đó môi trường sinh thái: cung cấp một môi trường có hệ thực vật và động vật khác nhau, một môi trường cân bằng về thẩm mỹ và cung cấp hiểu biết về cảm giác của trẻ và đánh giá vật liệu thiên nhiên. Môi trường nguyên vật liệu để trẻ sáng tạo: sử dụng các nguyên vật liệu đã qua sử dụng để trẻ tận dụng làm đồ chơi, đồ dùng và phục vụ cho hoạt động tạo hình.

2.1.3. Ở Nhật Bản

Từ nhỏ, trẻ em Nhật đã được giáo dục về vấn đề BVMT bằng những việc làm nhỏ như dọn rác, lau dọn chỗ ngồi học, ngồi ăn. Các em cũng được giáo dục về cách gom rác, phân loại rác, về sự có hạn của tài nguyên thiên nhiên... Lớn lên, những điều này ăn sâu vào tiềm thức người dân Nhật Bản, tạo nên tình yêu đối với môi trường. Tự bản thân họ, luôn có ý thức với việc BVMT và họ sẽ thấy rất xấu hổ khi vứt rác bừa bãi làm ô nhiễm môi trường. GDBMT cho trẻ chú trọng sự tương tác của trẻ với môi trường, thể hiện qua việc tương tác với các sự vật, các trò chơi tương tác, vui chơi tự do và các công việc lật vật là phần quan trọng của mỗi ngày. Trẻ em được khuyến khích tham gia vào các hoạt động BVMT diễn ra xung quanh. Điều này nhấn mạnh vào phát triển các kỹ năng xã hội từ thói quen cho đến thái độ.

2.1.4. Ở Nga

GDBMT cho trẻ cũng là phát triển nhu cầu nhận thức và làm giàu sự hiểu biết của trẻ về tự nhiên thông qua việc quan sát, suy nghĩ và thực hành trải nghiệm với những gì xung quanh, có sự kết nối với đa dạng các loài. Nhiệm vụ GDBMT cho trẻ là giúp trẻ tham gia trực tiếp và thích thú khám phá môi trường, nhận ra sự thay đổi trong thiên nhiên và cuộc sống của con người; tạo ra những thứ phục vụ lại cho cuộc sống. Giáo dục trẻ đối xử với mọi thứ xung quanh bằng sự chăm sóc. GDBMT cho trẻ thường tiến hành theo các bước như sau: (1) Giáo viên lập kế hoạch giảng dạy và định hướng cho trẻ lập kế hoạch tiến hành các chủ đề BVMT một cách tự nhiên theo dạng sơ đồ; (2) Cho trẻ tham gia một loạt các hoạt động trải nghiệm với thiên nhiên, cung cấp cơ hội để thực hành bảo vệ môi trường; (3) Trẻ thực hiện các hoạt động môi trường khác nhau kết hợp với sự

hướng dẫn của gia đình và tình yêu thiên nhiên để tuyên truyền cho cộng đồng nhận thức về bảo vệ môi trường.

Hội nghị cấp Bộ trưởng về môi trường, khí hậu và năng lượng của Nhóm Các nền kinh tế phát triển và mới nổi hàng đầu thế giới (G20), diễn ra tại Naples, Italy (2021), cung cấp một cái nhìn tổng quan về việc xác định các phản ứng có phối hợp, hiệu quả và công bằng để đặt nền tảng vì một tương lai thịnh vượng và bền vững. Trên cương vị nước Chủ tịch G20, Italy nhận thức được nhiệm vụ của mình và đã đưa ra các đề xuất toàn cầu quan trọng để thúc đẩy cộng đồng quốc tế hướng tới các mục tiêu đầy tham vọng như dung hòa việc BVMT với tiến bộ và phúc lợi của con người, đưa quá trình chuyển đổi sinh thái vào trung tâm của chương trình nghị sự chính trị, đồng thời thúc đẩy cách xử lý toàn cầu, dựa trên khoa học, có phối hợp đối với các đại dịch. Quá trình chuyển đổi sinh thái không thể bị trì hoãn thêm nữa và phải bền vững về mặt xã hội. Một con đường mới bắt đầu từ Naples và G20 sẽ ngày càng đi đầu trong việc đẩy nhanh quá trình chuyển đổi và đảm bảo rằng không ai bị bỏ lại phía sau. Như vậy Hội nghị G20 về môi trường, khí hậu và năng lượng, về vấn đề môi trường, trách nhiệm BVMT là yếu tố liên quan giữa các cá nhân và tổ chức trên toàn thế giới, chứ không riêng rẽ ở từng quốc gia hay khu vực nào. BVMT là nền tảng vì một tương lai thịnh vượng và bền vững.

Tóm lại, qua những tìm hiểu về chương trình GDMN, của các nhà nghiên cứu một số nước trên thế giới, cho thấy việc giáo dục môi trường cho trẻ ngay từ nhỏ đang rất được quan tâm. Nội dung GDBMT được tích hợp một cách tự nhiên vào chương trình chăm sóc và giáo dục trẻ. Việc quản lý về hoạt động GDBMT cũng được các tổ chức và các nhà nghiên cứu nước ngoài nêu ra các khái niệm, các giải pháp: trong đó vai trò chính của quản lý GDBMT cho trẻ chính là cán bộ quản lý - hiệu trưởng nhà trường, trong đó có trường mầm non.

2.2. Nghiên cứu quản lý GDBMT cho trẻ MN ở Việt Nam

GDMN cho trẻ MN đang là vấn đề được quan tâm sâu sắc, nhất là trong giai đoạn gần đây. Một số vấn đề về GDBMT cho trẻ MN liên quan đề tài được nêu ra như sau:

Luật BVMT số 55/2014/QH13 được Quốc Hội quy định về hoạt động BVMT: “Truyền thông, giáo dục và vận động mọi người tham gia bảo vệ môi trường, giữ gìn vệ sinh môi trường, bảo vệ cảnh quan thiên nhiên và đa dạng sinh học” hay “phổ biến, giáo

dục pháp luật về BVMT phải được thực hiện thường xuyên và rộng rãi” (điều 154).

Bộ Giáo dục và Đào tạo xây dựng chương trình giáo dục môi trường BVMT trong trường MN tập trung vào 4 nội dung chính: Con người và môi trường sống; Con người với động vật, thực vật. Con người với một số hiện tượng thiên nhiên. Con người và tài nguyên (đất, nước, rừng và danh lam thắng cảnh). Các nội dung giáo dục môi trường GDBVMT nêu trên cần được thực hiện theo phương thức lồng ghép, tích hợp vào các hoạt động chăm sóc - giáo dục trẻ ở trường mầm non.

Tác giả Hoàng Thị Phương (2013) đã nêu được một số kiến thức cơ bản về môi trường và cơ sở lý luận của GDBVMT cho trẻ mầm non.

Tác giả Lê Thị Kim Anh (2016), vận dụng quan điểm giáo dục lấy trẻ làm trung tâm trong quá trình GDBVMT cho trẻ mẫu giáo ở trường MN đã nhấn mạnh đến sự tương tác giữa Nhà trường - gia đình - cộng đồng như là phương thức hiệu quả, tác động đồng bộ và thống nhất đến công tác GDBVMT cho trẻ mầm non, qua đó hình thành và rèn luyện ở trẻ ý thức, thái độ và hành vi tích cực để bảo vệ môi trường.

Tác giả Nguyễn Quỳnh Mai (2018), GDBVMT cho trẻ 5 - 6 tuổi dựa vào cộng đồng cũng đã đề cập đến điều kiện về cơ sở vật chất, nguồn nhân lực, tài chính trong hoạt động GDBVMT ở trường mầm non. Muốn nội dung, phương pháp giáo dục môi trường có hiệu quả thì phương tiện phục vụ cho nó phải đáp ứng đủ, hiện đại. Tác giả này cũng nêu yếu tố ảnh hưởng hoạt động GDBVMT ở trường mầm non: Nhận thức và năng lực chỉ đạo thực hiện GDBVMT cho trẻ mẫu giáo dựa vào cộng đồng của các cấp quản lý; Năng lực của giáo viên MN trong vận động người dân có ý thức BVMT để chất lượng môi trường cho trẻ mẫu giáo; Các lực lượng tham gia hoạt động GDBVMT trong và ngoài nhà trường.

Khái quát các công trình nghiên cứu của tác giả trong nước, chúng tôi xác định có những vấn đề rất được quan tâm như là:

Một là, trong những cách thức quản lý GDBVMT cho trẻ có ưu thế nhất trong việc giúp trẻ tìm tòi, khám phá, phát hiện các đặc tính của sự vật hiện tượng xung quanh...đó là thực hành trải nghiệm, phải tạo điều kiện để người học thực hành những điều học được và giúp cho họ có cơ hội tự đưa ra quyết định cũng như chịu trách nhiệm với những quyết định đó.

Hai là, giáo dục trẻ MN theo ba chức năng mà

con người đã ứng xử với thiên nhiên đó là: nhận thức, tình cảm và hành động, hãy tạo điều kiện để cho những tác động từ thế giới bên ngoài tràn vào các giác quan của trẻ.

Ba là, giáo dục môi trường cho trẻ qua trải nghiệm được thể hiện dưới nhiều hình thức rất đa dạng như: hoạt động ngoài trời; tạo môi trường thực hành trải nghiệm, sử dụng trò chơi khám phá thử nghiệm, thí nghiệm, tổ chức quan sát nhóm/cá nhân thu thập thông tin về môi trường, lao động ngoài trời đơn giản, giáo dục kỹ năng sống,...

3. Kết luận

GDBVMT cho trẻ ở trường MN có vai trò quan trọng đối với sự sống và chất lượng cuộc sống của con người, cũng như đối với sự phát triển bền vững của đất nước. Vì thế, việc GDBVMT cho trẻ đã được triển khai ở tất cả các quốc gia trên thế giới mang lại nhiều kinh nghiệm quý giá cho Việt Nam trong quá trình phát triển chương trình giáo dục cho trẻ mầm non. Trong đó, quản lý GDBVMT cho trẻ ở trường MN đã được xác định là một trong những nhiệm vụ quan trọng trong quá trình phát triển nhân cách toàn diện cho trẻ. Việc GDBVMT cho trẻ là vô cùng cần thiết nhằm cung cấp cho trẻ những hiểu biết ban đầu về môi trường sống của bản thân nói riêng và của con người nói chung, hình thành cho trẻ những kỹ năng, thói quen tốt trong việc giữ gìn và BVMT sống, biết cách sống tích cực với môi trường.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2021). *Thông tư số 01/2021/VBHN-BGDĐT về Ban hành Chương trình GDMN*.
2. Nguyễn Quỳnh Mai (2018), *GDBVMT cho trẻ 5 - 6 tuổi dựa vào cộng đồng*, Luận văn thạc sĩ, ĐHSP Hà Nội.
3. Hoàng Thị Oanh, Nguyễn Thị Xuân (2008), *Giáo trình Phương pháp cho trẻ MN khám phá khoa học về môi trường xung quanh* - Dành cho hệ cao đẳng SPMN NXB Giáo dục. Hà Nội
4. Hoàng Thị Phương (2013). *Giáo trình giáo dục môi trường cho trẻ mầm non*. NXB Đại học sư phạm.
5. Lê Thị Kim Anh (2016), *Vận dụng quan điểm giáo dục lấy trẻ làm trung tâm trong quá trình GDBVMT cho trẻ mẫu giáo ở trường mầm non*, Tạp chí Giáo dục và xã hội, số 58, tháng 1 - 2016.
6. Thomas Tanner, Significant Life Experiences: A New Research Area in Environmental Education, *The Journal of Environmental Education* 15 Jul 2010.